SEGESTIKA I SISCIJA — NASELJE S POČETKA POVIJESTI

SEGESTICA AND SISCIA — A SETTLEMENT FROM THE BEGINNING OF HISTORY

Urednik
Editor
Ivan Drnić

arheološki muzej u zagrebu
archaeological museum in zagreb

2020.

SEGESTIKA I SISCIJA
—
SEGESTICA AND SISCIA

arheološki muzej u zagrebu
archaeological museum in zagreb

POTPORA
FUNDING MADE POSSIBLE BY

Grad Zagreb
The City of Zagreb

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
The Ministry of Culture of the Republic of Croatia

Arheološki muzej u Zagrebu
Archaeological Museum in Zagreb

Triglav osiguranje d.d.
Gradska plinara Zagreb
ZAKS

Željeznodobno naselje u Sisku dio je kulturne rute Staza željeznog doba Podunavlja
Iron Age settlement in Sisak is a part of the cultural route Iron Age Danube Routete

IRON AGE DANUBE route

ISBN **978-953-8143-39-7**

CIP ZAPIS je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001059244

Zagreb, 2020.

IMPRESUM

KATALOG
CATALOGUE

NAKLADNIK
PUBLISHER
Arheološki muzej u Zagrebu
Archaeological Museum in Zagreb

ZA NAKLADNIKA
FOR THE PUBLISHER
Sanjin Mihelić

UREDNIK
EDITOR
Ivan Drnić

AUTORI TEKSTOVA
AUTHORS OF THE TEXST
Tomislav Bilić, Alka Domić Kunić, Ivan Drnić, Tena Karavidović, Julia Fileš Kramberger, Daria Ložnjak Dizdar, Ivan Radman Livaja, Siniša Radović, Katharina Rebay-Salisbury, Kelly Reed, Emily Zavodny

RECENZENTI
REVIEWERS
Marko Dizdar, Andrej Gaspari, Boštjan Laharnar

GRAFIČKO OBLIKOVANJE KATALOGA
GRAPHIC DESIGN
Studio Šesnić&Turković, Martin Peranović, Nedeljko Špoljar

KARTE I 3D REKONSTRUKCIJE
MAPS AND 3D RECONSTRUCTIONS
Marin Mađerić

ILUSTRACIJE
ILLUSTRATIONS
Simon Bogojević Narath

LEKTURA HRVATSKOG JEZIKA
CROATIAN PROOF READING
Alka Domić Kunić

PRIJEVOD NA HRVATSKI
CROATIAN TRANSLATION
Kristina Brkić

PRIJEVOD NA ENGLESKI
ENGLISH TRANSLATION
Ana Đukić

LEKTURA ENGLESKOG JEZIKA
ENGLISH PROOF READING
Ewan Coopey, Mark Matić

FOTOGRAFIJE
PHOTOGRAPHS
Arhiv Gradskog muzeja Sisak, Arhiv Naturhistorisches Museum Wien, Arhiv Magyar Nemzeti Múzeum, Igor Krajcar, Luka Bogdanić, Ivan Drnić, Siniša Radović, Kelly Reed, Josip Zorić

CRTEŽI
DRAWINGS
Arhiv Narodnog muzeja Slovenije, Arhiv Naturhistorisches Museum Wien, Miljenka Galić

TISAK
PRINT
Tiskara Zelina

NAKLADA
PRINT RUN
400

SADRŽAJ
CONTENTS

9 **1. Segestika i Siscija – naselje s početka povijesti**
***Segestica* and *Siscia* – a settlement from the beginning of history**
Alka Domić Kunić, Ivan Drnić

9 1.1 Povijesni i zemljopisni kontekst
Historical and geographical context

13 1.2 Segestika i Siscija u djelima antičkih autora
Segestica and *Siscia* in the works of ancient authors

25 1.3 Segestika i Siscija na epigrafičkim spomenicima
Segestica and *Siscia* epigraphic monuments

27 **2. Početak**
The beginning
Ivan Drnić, Daria Ložnjak Dizdar

27 2.1 Brončano doba i prve aktivnosti na području Siska
The Bronze Age and the first activities on the territory of Sisak

29 2.2 Rijeka Kupa kao mjesto rituala
The Kupa River as a place of ritual

33 2.3 Osnivanje brončanodobnog naselja
The foundation of the Bronze Age settlement

37 2.4 Pokapanje
Burial rite

39 2.5 Zlatni torkvesi
Gold torques

41 **3. Željeznodobno naselje u Sisku**
The Iron Age settlement in Sisak
Ivan Drnić

41 3.1 Naseobinska dinamika
Settlement dynamics

47 3.2 Arhitektura željeznodobnih nastambi
The architecture of Iron Age dwellings

55 **4. Proizvodnja i priprema hrane u sisačkom željeznodobnom naselju**
The production and preparation of food at the Iron Age settlement in Sisak
Ivan Drnić, Siniša Radović, Kelly Reed, Emily Zavodny

55 4.1 Biljni ostatci iz željeznodobnog naselja u Sisku
Plant remains from Sisak Iron Age settlement

63 4.2 Životinjski ostatci iz željeznodobnog naselja u Sisku
Animal remains from Sisak Iron Age settlement

67 4.3 Lov
Hunting

71 4.4 Rezultati analize stabilnih izotopa ugljika i dušika na uzorcima iz željeznodobnog naselja u Sisku
Stable carbon and nitrogen isotope results from Sisak Iron Age settlement

75 4.5 Priprema i konzumacija hrane i pića
Food and beverage preparation and consumption

SADRŽAJ
CONTENTS

83 **5. Stanovnici**
Inhabitants
Ivan Drnić

83 5.1 Ženska nošnja
The female attire

89 5.2 Ratnici starijeg željeznog doba
Early Iron Age warriors

99 **6. Segestika i Siscija kao proizvodni centar**
***Segestica* and *Siscia* as a production center**
Ivan Drnić, Tena Karavidović, Julia Fileš Kramberger

99 6.1 Proizvodnja keramičkih posuda
The production of ceramic vessels

110 6.2 Glinom do tkanine.
Pribor za izradu tkanine iz željeznodobnog naselja s položaja Pogorelac u Sisku
From clay to fabric.
Tools for the production of fabric from the Sisak-Pogorelac position

125 6.3 Proizvodnja metalnih predmeta
The production of metal objects

129 6.4 Proizvodnja željeza
The production of iron

135 **7. Trgovina i razmjena**
Trade and exchange
Tomislav Bilić, Ivan Drnić

135 7.1 Metalno posuđe
Metal vessels

150 7.2 Mlađeželje znodobni numizmatički nalazi s područja Siska
Late Iron Age numismatic finds from the area of Sisak

161 **8. Umjetnost i duhovnost**
Art and spirituality
Ivan Drnić, Katharina Rebay-Salisbury

162 8.1 Prikazi ljudskog lika u starijem željeznom dobu – glinene figurice iz Siska u kontekstu
Human representations in the early Iron Age – the figurines from Sisak in context

169 8.2 Ostali antropomorfni prikazi
Other anthropomorphic depictions

173 8.3 Prikazi životinja
Depictions of animals

179 8.4 Prikazi na keramici
Depictions on pottery

183 **9. Rimsko osvajanje Segestike/Siscije**
The Roman conquest of *Segestica/Siscia*
Ivan Drnić, Ivan Radman-Livaja

183 9.1 Povijesni i politički kontekst
Historical and political context

187 9.2 Oktavijanov pohod u Iliriku
Octavian's campaign in Illyricum

197 9.3 Arheološki tragovi rimske opsade Segestike/Siscije i najranije vojne prisutnosti na području Siska
The archaeological traces of the Roman siege of *Segestica/Siscia* and the earliest military presence in the territory of Sisak

199 9.4 Segestanski ratnici
Segestan warriors

201 **Bibliografija**
Bibliography

215 **Impresum izložbe**
Exhibition Impressum

1 SEGESTIKA I SISCIJA — NASELJE S POČETKA POVIJESTI

SEGESTICA AND *SISCIA* — A SETTLEMENT FROM THE BEGINNING OF HISTORY

Ivan Drnić, Alka Domić Kunić

1.1 POVIJESNI I ZEMLJOPISNI KONTEKST (IVAN DRNIĆ)

Kako se malo brončanodobno naselje, nastalo krajem drugog tisućljeća prije Krista, postupno transformiralo u jedan od najvažnijih željeznodobnih centara na prostoru međuriječja Save i Drave, a koje je u antičkim pisanim izvorima zabilježeno pod imenima Segestika i Siscija? Odgovor na ovo pitanje nije nimalo jednostavan, a ova izložba je pokušaj rekonstrukcije i interpretacije višestoljetnog razvoja jedne panonske zajednice i njenog položaja u širim kulturnim, društvenim i političkim događanjima koja su se odigravala na jugu Karpatske kotline tijekom prvog tisućljeća prije Krista.

Zasigurno najzaslužniji razlog za uspon sisačkog pretpovijesnog naselja njegov je iznimno povoljan zemljopisni položaj. Naime, naselje se smjestilo neposredno prije ušća rijeke Kupe u Savu, koja je od najranije pretpovijesti predstavljala glavni komunikacijski pravac na jugu Karpatske kotline koji je spajao istočnoalpski prostor sa srednjim Podunavljem. Također, ono je postalo i najvažniji centar uz donji tok rijeke Kupe od Ozlja, gdje Kupa izlazi iz planinske regije Gorskoga kotara i prelazi u ravničarski prostor jugozapadnog dijela Panonske nizine, pa sve do utoka u rijeku Savu kod Siska. Ovaj prostor okružen je sa sjeverozapada Žumberačkim gorjem, sa sjeveroistoka Vukomeričkim goricama, na jugozapadu se nalazi Slunjska krška ploča, a na jugu Zrinska i Petrova gora koje predstavljaju kontaktnu zonu prema zapadnom Balkanu. Taj specifičan položaj Donjeg Pokuplja i sisačkog naselja kao istaknutog centra te regije na razmeđu triju geografskih i kulturno različitih regija - jugoistočnih Alpa, južne Panonije i zapadnog Balkana, učinio je to naselje važnom komponentom u komunikacijskoj mreži željeznog doba, što se jasno odražava i u arheološkoj ostavštini (Sl. 1). Uz dvije dominantne rijeke, Savu i Kupu, taj je prostor ispresijecan nizom manjih vodotokova i močvara i u tadašnje vrijeme prekriven nepregledim hrastovim šumama. Takav krajolik definirao je sve aspekte života njegovih stanovnika, od smještaja naselja, preko načina izgradnje kuća pa do pribavljanja hrane putem poljoprivrede i uzgoja stoke, ali i lova, a koji će biti detaljno predstavljeni na izložbi.

Vremenski okvir unutar kojeg će biti sagledan povijesni razvoj sisačke pretpovijesne zajednice može se podijeliti u tri kronološke faze: kasno brončano doba te starije i mlađe željezno doba

HISTORICAL AND GEOGRAPHICAL CONTEXT (IVAN DRNIĆ)

How did the small Bronze Age settlement, created at the end of the second millennium BC and recorded in ancient written sources as *Segestica* and *Siscia*, completely transform into one of the most important Iron Age centers in the Sava and Drava River interfluve? The answer to this question is, by no means, simple, and this exhibition is an attempt at reconstructing and understanding the millennium-long development of a Pannonian community and the role it played in the wider cultural, social and political events that were taking place in the south of the Carpathian basin during the first millennium BC.

Its exceptionally favorable geographical position is certainly the greatest contributing factor behind the rise of the prehistoric settlement in Sisak. Namely, the settlement is situated right at the confluence of the Kupa and Sava Rivers which has, since the earliest period of prehistory, been the main communication route in the south of the Carpathian basin; between the eastern Alps and the Middle Danube region. Additionally, it became the most important center along the lower stream of the Kupa River between Ozalj, where the Kupa exits the mountainous region of Gorski Kotar and flows into the southwestern, lowland part of the Carpathian basin, all the way to where it flows into the Sava River near Sisak. This territory is bordered by the Žumberak Mountains in the northwest, the Vukomeričke Gorice Hills in the northeast, the Slunj karst plateau in the southwest, and the Zrinska and Petrova Gora Mountains in the south – a contact zone towards the western Balkans. This specific position of the Donje Pokuplje region, and the settlement in Sisak as the standout center, situated at the crossroads of three geographically and culturally different regions – the southeastern Alps, southern Pannonia and the western Balkans, made this settlement an important component of the Iron Age communication network (Fig. 1). This is clearly visible in the archaeological record. Apart from the two dominant rivers – the Sava and the Kupa, the area is crisscrossed by a series of small streams and marshes, and was, at the time in question, covered by immense oak forests. Such a landscape defined all aspects of the lives of the inhabitants, from the position of the settlements, the modes of constructing houses, the methods of obtaining food through agriculture, cattle-breeding, and hunting – all of which will be presented in detail in this exhibition.

SL. 7
Ritualno deponiranje predmeta
u rijeku Kupu (S. Bogojević Narath)

FIG. 7
Ritual deposition of items
into the Kupa River (S. Bogojević Narath)

sisačkom prostoru, pa se posljedično nameće pitanje porijekla navedenih predmeta. Iako je u interpretaciji arheoloških predmeta s upitnim kontekstom potreban izniman oprez, činjenica da su neki od tih predmeta, primjerice mačevi, pronađeni u rijeci Kupi otvara mogućnost da su oni bili dio jednog specifičnog, arheološki dobro posvjedočenog fenomena.

questionable. Although the interpretation of archaeological finds from arguable contexts should be approached with caution, the fact that some of them, such as the swords, were discovered in the Kupa River, suggest that they might have been part of a specific, archaeologically well-attested, phenomenon.